

## Spis treści

Przedmowa (Hanna Liberska, Janusz Trempała) 11

Wprowadzenie (Hanna Liberska, Janusz Trempała) 13

Część I PODSTAWY TEORETYCZNE 19

Rozdział 1. Wybrane kierunki i konteksty kształtowania się psychologii wychowania w Polsce do 1939 roku (Cezary W. Domański) 21

1.1. Wczesna refleksja o psychologii wychowania 23

1.2. Pionierzy i prekursorzy 25

1.3. Psychologia wychowawcza na uczelniach wyższych – początki 31

Rozdział 2. Przedmiot badań psychologii wychowania (Janusz Trempała) 39

2.1. Kształtowanie się psychologii wychowania 41

2.2. Pojmowanie wychowania 42

2.3. Psychologia wychowania jako odrębna dyscyplina badań psychologicznych 46

2.4. Związek kształcenia i wychowania z rozwojem człowieka 50

2.5. Przedmiot badań psychologii wychowawczej jako stosowanej psychologii rozwoju człowieka 54

Rozdział 3. Podstawowe teorie i koncepcje psychologii wychowania i uczenia się (Hanna Liberska) 57

3.1. Asocjacyonizm i behawioryzm 59

3.2. Teorie społeczne i teoria społeczno-poznawcza 66

3.3. Konstruktywizm 72

3.4. Wychowanie w podejściu psychodynamicznym, humanistycznym i społeczno-kulturowym 75

Część II KLUCZOWE OBSZARY BADAŃ PSYCHOLOGII WYCHOWANIA 85

Rozdział 4. Procesy poznawcze (Ludmiła Zająć-Lamparska, Monika Deja, Ewa Czerniawska, Maria Ledzińska) 87

4.1. Funkcje wykonawcze (Ludmiła Zająć-Lamparska, Monika Deja) 89

4.2. Uczenie się i nauczanie (Ewa Czerniawska) 108

4.3. Od informacji do wiedzy w dobie globalizacji (Maria Ledzińska) 121

Rozdział 5. Procesy emocjonalno-społeczne (Anna Oleszkowicz, Anna Cieślik, Maria Czerwińska-Jasiewicz, Alicja Senejko) 133

5.1. Emocje i motywacja (Anna Oleszkowicz, Anna Cieślik) 135

5.2. System wartości człowieka w ciągu życia (Maria Czerwińska-Jasiewicz) 145

5.3. Samoregulacja i adaptacja (Alicja Senejko) 151

Rozdział 6. Różnice indywidualne (Andrzej E. Sękowski, Martyna Płudowska, Błażej Smykowski, Karolina Appelt, Jan Cieciuch, Włodzimierz Strus) 161

6.1. Zdolności (Andrzej E. Sękowski, Martyna Płudowska) 163

6.2. Kompetencje (Błażej Smykowski, Karolina Appelt) 172

6.3. Osobowość w psychologii wychowania (Jan Cieciuch, Włodzimierz Strus) 199

Rozdział 7. Uwarunkowania rozwoju i wychowania (Hanna Liberska, Marta Białecka-Pikul, Arkadiusz Białek, Martyna Jackiewicz, Dorota Suwalska-Barancewicz, Stefan Frydrychowicz) 215

7.1. Biologiczne podstawy nauczania i wychowania (Hanna Liberska) 217

7.2. Środowiskowe uwarunkowania rozwoju i wychowania w okresie dzieciństwa (Marta Białecka-Pikul, Arkadiusz Białek, Martyna Jackiewicz-Kawka) 241

7.3. Środowiska rozwoju i wychowania: od dzieciństwa do dorosłości (Hanna Liberska, Dorota Suwalska-Barancewicz) 253

7.4. Interakcje społeczne (Stefan Frydrychowicz) 280

Część III PSYCHOLOGIA WYCHOWANIA W PRAKTYCE: WYBRANE PROBLEMY 293

Rozdział 8. Praca psychologów wychowawczych z rodziną (Lucyna Bakiera, Elżbieta Dryll) 295

8.1. Rola rodziców w systemie wychowania instytucjonalnego (Lucyna Bakiera) 297

8.2. Praca psychologów wychowawczych z rodzicami i rodziną (Elżbieta Dryll) 306

Rozdział 9. Praca psychologów wychowawczych w szkole (Anna Oleszkowicz, Anna Cieślik, Grażyna Katra) 319

9.1. Praca psychologa z młodzieżą nad rozpoznaniem i rozwojem potencjału (Anna Oleszkowicz, Anna Cieślik) 321

9.2. Praca psychologa z nauczycielami-wychowawcami (Grażyna Katra) 330

Rozdział 10. Praca psychologów wychowawczych z dziećmi o nietypowym rozwoju (Roman Ossowski) 341

10.1. Nietypowość rozwoju jako przedmiot zainteresowania medycyny, psychologii rehabilitacyjnej i pedagogiki specjalnej 343

10.2. Problem typologii dzieci o nietypowym rozwoju 347

- 10.3. Problemy wspólne w rozwoju i wychowaniu dzieci o nietypowym rozwoju 348
- 10.4. Rehabilitacyjne znaczenie uczestnictwa w życiu rodzinnym 357
- 10.5. Kwestia przygotowania do aktywności zawodowej 358
- 10.6. Instrumenty rehabilitacji 358
- 10.7. Problemy swoiste rozwoju i wychowania dzieci i młodzieży o nietypowym rozwoju 361
- 10.8. Wkład wiedzy o nietypowym rozwoju do psychologii różnic indywidualnych 363

Rozdział 11. Praca psychologów wychowawczych z dziećmi i młodzieżą z destrukcyjnymi zaburzeniami zachowania (Lidia Cierpiątkowska, Iwona Grzegorzewska) 367

- 11.1. Obraz kliniczny i przejawy destrukcyjnych zaburzeń zachowania 369
- 11.2. Biopsychospołeczne modele zaburzeń eksternalizacyjnych 376
- 11.3. Poradnictwo zdrowotne i interwencje psychospołeczne – implikacje dla praktyki psychologa wychowawczego 384

Rozdział 12. Praca psychologów w poradnictwie zawodowym – przygotowanie do kariery zawodowej w perspektywie całościowej (Anna Paszkowska-Rogacz) 391

- 12.1. Definicje i metafory kariery 393
- 12.2. Koncepcje wyjaśniające rozwój kariery 395
- 12.3. Współczesne poradnictwo zawodowe w perspektywie konstruowania życia 398

Rozdział 13. Wychowanie w grupach mniejszościowych (Barbara Weigl, Dominika Wiśniewska) 403

- 13.1. Mniejszości etniczne. Dziecko romskie w rodzinie i szkole 405
- 13.2. Słyszące dzieci niesłyszących rodziców. Świat Koda 407
- 13.3. Uchodźcy i migranci. Wychowanie po traumie 409
- 13.4. Trudne powroty do ojczyzny rodziców. Problemy powracających 410
- 13.5. Małżeństwa międzykulturowe. Dzieci dwukulturowe i dwujęzyczne 411

Rozdział 14. Wychowanie zdrowotne (Beata Ziółkowska) 415

- 14.1. Ustalenia definicyjne w ujęciu historycznym 417
- 14.2. Wyznaczniki zdrowia a analfabetyzm zdrowotny 419
- 14.3. Cele wychowania zdrowotnego w kontekście zagrożeń współczesnego świata . 421
- 14.4. Wychowanie zdrowotne – wskazania praktyczne 428

Rozdział 15. Wychowanie seksualne (Zbigniew Izdebski, Krzysztof Wąż, Joanna Dec-Pietrowska) 431

15.1. Specyfika problematyki wychowania seksualnego 433

15.2. Seksualność i rozwój psychoseksualny 433

15.3. Socjalizacja seksualna 434

15.4. Wychowanie seksualne a edukacja seksualna 435

15.5. Typy wychowania seksualnego i ich efektywność 435

15.6. Cele wychowania seksualnego 437

15.7. Wychowanie seksualne w rodzinie 438

15.8. Edukacja seksualna w polskiej szkole 439

15.9. Profilaktyka 443

Rozdział 16. Nowe obszary oddziaływań wychowawczych – wychowanie obywatelskie i środowiskowe (Beata Krzywosz-Rynkiewicz) 445

16.1. Dlaczego obywatelstwo jest ważne 447

16.2. Obywatelstwo – co to znaczy? Różne rozumienie roli obywatela 448

16.3. W szkole czy w środowisku – dylematy wychowania obywatelskiego 449

16.4. Wychowanie obywatelskie jako wychowanie środowiskowe – istota obywatelskiej socjalizacji 454

Rozdział 17. Organizacje w systemie wychowania (Marzanna Farnicka) 459

17.1. Założenia idei sieciowego rozwoju systemów edukacyjnych 461

17.2. Poziom społeczno-kulturowy: założenia dotyczące organizacji placówek oświatowych 463

17.3. Poziom operacyjny: struktura i organizacja środowiska wychowawczego 465

Postłowie (Mieczysław Płopa) 471

Literatura cytowana 475

Indeks rzeczowy 555

O Autorach 561